

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023

**Bo'lajak o'qituvchi pedagogik muloqot usullarini rivojlantirish
texnologiyasining zamonaviy modellari va ularni qo'llash metodlari**

Osiyo Xalqaro Universiteti

o'qituvchisi Xalilova Shaxlo Ravshanovna.

Annotatsiya: Maqolada, bo'lajak o'qituvchining ta'lim oluvchilar jamoasi bilan ta'lim-tarbiya jarayonida muloqot madaniyatini tashkil etishning zamonaviy uslublarini tashkil etish va tatbiq etish to'g'risida so'z yuritiladi. Ayniqsa, bu jarayonda kommunikativ etikaning muhim xususiyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Muloqot, pedagogik muloqot, zamonaviy muloqot usullari, muloqot etikasi, ta'lim oluvchilar, ta'lim-tarbiya, kommunikativ qobiliyat, jarayon, tatbiq etish, bo'lajak o'qituvchi.

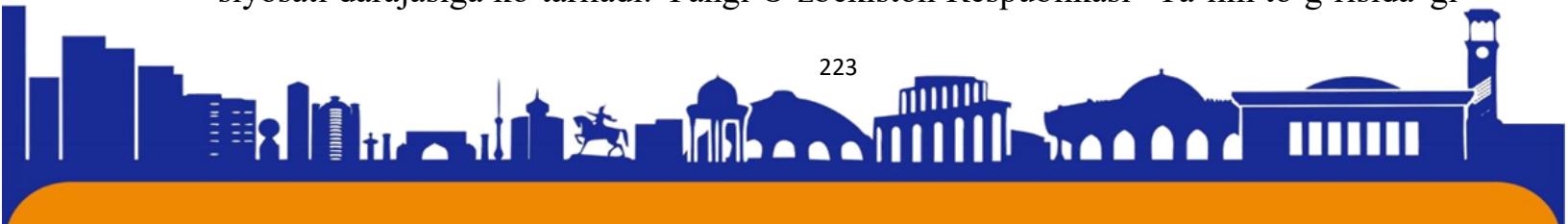
Аннотация: В статье речь идет об организации и внедрении современных методов организации культуры общения будущего педагога и студенческого коллектива в образовательном процессе. В частности, в этом процессе выделяются важные черты коммуникативной этики.

Ключевые слова: общение, педагогическое общение, современные методы общения, этика общения, обучающиеся, воспитание, коммуникативные навыки, процесс, применение, будущий учитель.

Summary: The article deals with the organization and implementation of modern methods of organizing a culture of communication between the future teacher and the student body in the educational process. In particular, important features of communicative ethics are highlighted in this process.

Keywords: Communication, pedagogical communication, modern methods of communication, communication ethics, learners, education, communication skills, process, application, future teacher.

Kirish. Har bir jamiyatning kelajagi uning ajralmas qismi va hayotiy zarurati bo'lgan ta'lim tizimini qay darajada rivojlanganligi bilan belgilanadi. Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan mamlakatimizning uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish va takomillashtirish, yangi sifat bosqichiga ko'tarish, unga ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarni joriy etish hamda ta'lim samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tariladi. Yangi O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi

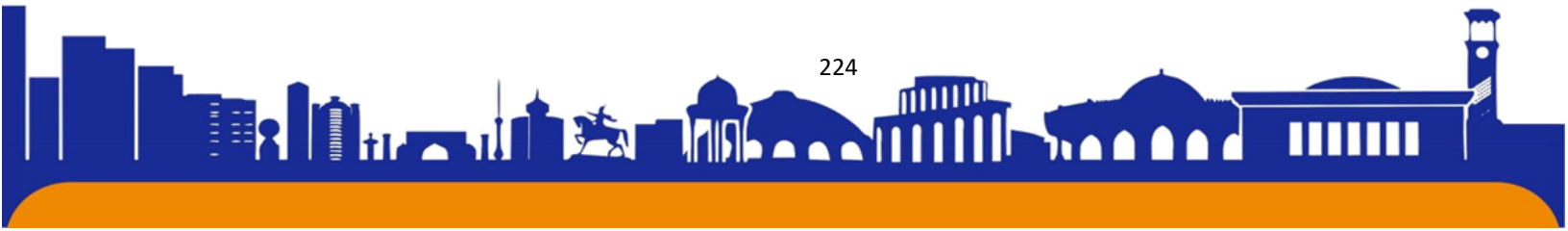
Qonun qabul qilinishi bilan uzluksiz ta'lim orqali kadrlar tayyorlashning zamonaviy asosi yaratildi.

Asosiy qism: Innovatsion pedagogik texnologiyalarning rivojlanishi va ularning o'quv-tarbiya jarayoniga kirib kelishi, shuningdek, axborot texnologiyalarining tez almashinuvi va takomillashuvi jarayonida har bir pedagog-o'qituvchi o'z kasbiy tayyorgarligini, pedagogik mahoratini rivojlantirib borishni talab etiladi.

Ta'lim samaradorligini oshirish, shaxsning ta'lim markazida bo'lishini va yoshlarning mustaqil bilim olishlarini ta'minlash uchun bo'lajak o'qituvchi pedagogik muloqot usulini rivojlantirish texnologiyalari orqali yaxshi tayyorgarlik ko'rgan va o'z sohasidagi bilimlarni mustahkam egallashdan tashqari zamonaviy pedagogik texnologiyalarni va interfaol usullarni biladigan va o'z faoliyatida foydalanish qoidalarini biladigan mutaxassis bo'lib yetishishni davr talab bo'lmoqda. Buning uchun oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tafakkurining qay darajada shakllanganligi va shu asosda kasbiy tayyorgarlikka egaligi, pedagogik va axborot texnologiyalar, interfaol usullar bilan qurollanganlik darajasini hisobga olgan holda, ularning ta'lim muassasalarida olgan bilimlarini o'z faoliyatida qo'llash malakasini takomillashtirib borish lozim.

Bo'lajak o'qituvchi pedagogik muloqot usulini rivojlantirish texnologiyalari barkamol shaxsni tarbiyalash jarayonida ta'lim-tarbiya olish sharoitlarini yaratish, uning ehtiyojlarini qondirish va qobiliyatlarini ochish hamda rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Bo'lajak o'qituvchi pedagogik muloqot usulini rivojlantirish texnologiyalarida kasbiy tafakkurni rivojlantirish malakasi maxsus va pedagogik fanlar bilan yoritiladigan ikki turga ega bo'lishi lozim va u doimo "Nima uchun o'qitish kerak?", "Qanday o'qitish kerak?" degan savollarga javob berishi zarur.

Bu javoblar pedagogika fanining asosiy qoidalari va qonuniyatlariga mos holda talqin qilinishi, shuningdek, ta'lim xususiyatlarini e'tiborga olgan holda bilimlarga asoslangan bo'lishi kerak. Bugungi kunda pedagogika sohasining muhim muammolaridan biri o'qituvchining mutaxassisligi va faoliyatining asosini loyihalash va tashkil etish shart bo'lgan pedagogik jarayonni boshqarish mexanizmini ishlab chiqish bo'lib hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev mamlakatimizni 2016-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga mo‘ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma‘ruzasida quyidagini ta‘kidlaydi: «Yana bir muammoni hal etish ham o‘ta muhim hisoblanadi: bu – pedagoglar va professor-o‘qituvchilar tarkibining professional darajasi, ularning maxsus bilimlaridir. Bu borada ta‘lim olish, ma‘naviy-ma‘rifiy kamolot masalalari va haqiqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonlariga faol ko‘mak beradigan muhitni yaratish zarur»¹.

Bu esa o‘z navbatida uzluksiz ta‘lim tizimida yangi islohotlarni amalga oshirishni talab etmoqda. Bugungi kunda oliy ta‘lim muassasalarida faqat nazariy bilimlarni biladigan emas, balki buyuk insoniy fazilatlarga ega bo‘lgan, xalq bilan muomalaga kirisha oladigan, o‘z ishini puxta biladigan mohir mutaxassislar tayyorlashga katta e‘tibor berishimiz zarurdir.

Dunyo «oliy ta‘lim taraqqiyotida internasionallashuv, globallashuv va axborotlashtirish tendensiyalarining kuchayib borishi»² kuzatilayotgan bugungi sharoitda bulajak o‘qituvchi pedagogik muloqotini rivojlantirish texnologiyasi alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Jahon miqyosida yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash borasidagi global tendensiyalar rivojlangan demokratik davlat va fuqarolik jamiyati barpo etish talablariga mos ravishda oliy ta‘lim muassasalari talabalarini samarali muloqot texnologiyalari va texnikasiga tayyorlash, ularda muloqot madaniyati, empatiya, notiqlik mahorati kabi kasbiy va shaxsiy sifatlarni rivojlantirishni taqozo etmoqda. Jaxon miqyosida oliy ta‘lim muassasalari talabalarini samarali muloqotga tayyorlashga doir amalga oshirilayotgan ilmiy izlanishlarda aniq maqsadga yo‘naltirilgan modulli texnologiyalarni ishlab chiqish va verbal va noverbal muloqot vositalarining umuminsoniy va milliy axloqiy-estetik jihatlarini aniqlash hamda bo‘lajak mutaxassislarning shaxslararo, madaniyatlararo hamda ommaviy muloqot madaniyati, moderatorlik va supervayzerlik qobiliyatlari, tizimli tahlil etish, mantiqiy fikrlash va

¹Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat‘iy tartibintizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. – T.: «O‘zbekiston»,2017. -45-6.

²2009World Conference on Higher Education: The New Dynamics of Higher Education and Research for Societal Change and Development (UNESCO, Paris, 5-8 July 2009) Communique (8 July 2009).P.10.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023

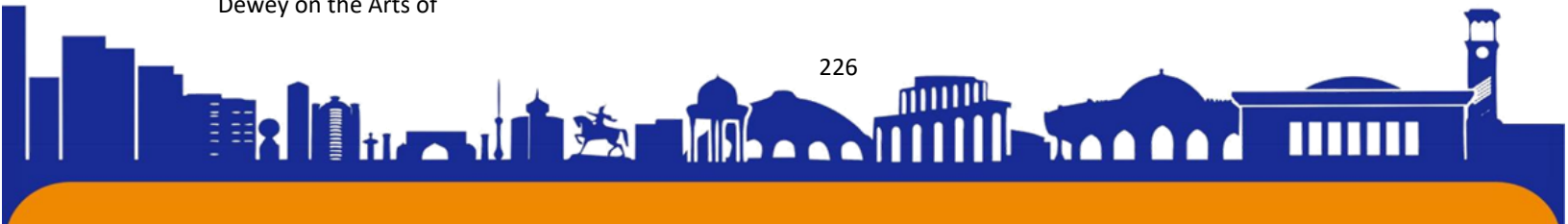
moxirona munozara olib borish maxoratini rivojlantirish kabi masalalar dolzarb axamiyat kasb etadi. Ana shu nuqtai nazardan oliy ta'lim muassasalari talabalarini samarali muloqotga tayyorlashning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish muxim ilmiy-amaliy axamiyat kasb etmoqda.

O'zbekistonda mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab uzluksiz ta'limning muxim bo'g'ini sifatida oliy ta'lim muassasalarida jaxon standartlari darajasida yuqori malakali kadrlar tayyorlash, ularni yuksak ma'naviyatli va bilimli, zamonaviy texnologiyalar va ilm-fan yutuqlarini puxta o'zlashtirgan hamda ijtimoiy va kommunikativ faol shaxs sifatida tarbiyalashkerakligi tug'risidagi xulosaga kelindi. «Ta'lim tug'risida»gi Qonun asosida amalga oshirilayotgan isloxotlar ta'lim tizimining kadrlar salohiyatini tubdan yaxshilash, jismonan sog'lom, ma'naviy yetuk, yuksak intellektual salohiyatli, zamonaviy bilimlarga ega, mustaqil fikrlaydigan³, o'z fikrini erkin, izchil va aniq ifoda etib bera oladigan barkamol avlodni tarbiyalash, oliy ta'lim muassasalarida sub'ekt-sub'ekt munosabatlarni, o'qitishning zamonaviy, shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarini amaliyotga samarali tadbiiq qilish imkonini berdi hamda bo'lajak mutaxassislarni samarali muloqot texnologiyalari va texnikasiga tayyorlashni takomillashtirish muhim vazifa etib belgilandi.

Bu borada modellashtirishning metodologik asosini modellashtirish nazariyasi tashkil etadi, unga ko'ra inson faoliyati qaratilgan barcha jarayon, voqea, xodisa va narsalar ob'ekt deb ataladi. Modellashtirish nazariyasining maqsadi ana shu ob'ektlarning o'zaro xamda tashqi muxit bilan munosabatlari to'frisidagi ma'lumotlarni tartibga solishdan iborat [2,b.8]. Pedagogik modellashtirish — pedagogik ob'ektlarni ularning tushunchaviy, strukturaviy, prostessual va konsteptual xususiyatlarini xamda o'quv-tarbiya jarayonining ba'zi bir tomonlarini modellashtirish

---

1. Xorijiy ilmiy tadqiqotlar sharxi quyidagi manbalar asosida amalga oshirildi: Pashukova T.I. Теории общения в отечественных и зарубежных психологических исследованиях.// Теоретическая и экспериментальная психология. 2009.Т.2. №1. S.38-52. Andreeva G.M., Bogomolova N.N., Petrovskaya L.A. социальная психология XX столетия: Теоретические подходы. - М.: Аспект Пресс, 2001; Muravyeva O. Психология коммуникативной компетентности: теоретические и практические аспекты LAMBERT Academic Publishing GmbH & Co.KG, 2011 - 136 с.; Harre R. The ethogenic approach: Theory and practice //In: Advances in experimental social psychology / Ed. L. Bercovitz.-N.Y.: Acad. Press. 1977. vol. 10. P.284-314.; Argyle M., Furnham A., Graham J.A. Social situations. - L.:Cambridge University press,1981; OMizutani и N. Mizutani. How to Be Polite in Japanese.-Tokyo, 1987.-160 p. Crick Nathan. Democracy and Rhetoric: John Dewey on the Arts of

orqali tadqiq qilishdan iborat [3,b.5]. Ilmiy adabiyotlarda muloqotning informastion, ishontiruvchi, ekspressiv, suggestiv, ritual xamda diskomfort modellari ko'rsatib o'tiladi. Oliy ta'lim muassasalari talabalarini samarali muloqot texnologiyasi va texnikasiga tayyorlashning aksiologik va akmeologik, kompetenstiyaviy, faoliyatli, texnologik, sub'ekt-sub'ekt, tizimli va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarga asoslangan modelini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish asosiy vazifalardan biri edi.

Ijtimoiy-psixologik, tarbiyaviy va ma'naviy vazifalarni murakkabligi o'qituvchining pedagogik faoliyatiga yuksak talablarni qo'yadi. Pedagog kasbiy faoliyatida yuksak pedagogik va psixologik natijalarga erishishi uchun ko'p yillik nazariy va amaliy tajribalar asosida tadqiqotchi olimlar tomonidan taklif qilingan muloqotning ayrim yo'nalishlaridan foydalanish tavsiya qilinadi.

Pedagog o'zi uchun bo'lajak darsning noyob xususiyatlarini va pedagogik rejasini tuzib olishi mumkin. Unda darsning har bir pedagogik vazifasiga pedagogik vazifaning ma'lum bir usullari mos kelib hamda uni hal qilishning o'ziga xos yo'nalishlari namoyon bo'ladi. Pedagog darsni rejalashtirar ekan, faqat o'rganilayotgan dars mavzusi to'g'risidagi ma'lumotlar asosida talabalarni axborot ko'lamiga jalb qilishni o'ylamasligi kerak, balki o'qituvchining yordamiga muhtoj bo'lgan talabalarni topishi, ularga yordam berish uchun sharoit hozirlashi, har bir talabaning qiziqishini ta'minlovchi sharoitlarni ko'ra bilishi va o'zaro hamkorlikni ta'minlashi kerak.

Talabalar bilan bo'lajak muloqotni modellashtirishning muhim sharti o'qituvchi va talabalarning o'zaro emostional birligi bo'lib, bu o'qituvchiga darsning quyidagi ehtimoliy muhitini oldindan ko'ra olish imkoniyatini beradi:

- bo'lajak darsda talabalar jamoasi bilan ro'y berishi mumkin bo'lgan turli vaziyatlarni oldindan ko'ra olish;
- talabalar bilan o'zaro demokratik va erkin munosabatning turli darajalarini tashkillashtirish va uni rivojlantirish istiqbollarini belgilab olish;
- darsda talabalarning bilishga bo'lgan qiziqishi va ijodiy kayfiyatini vujudga keltira olish.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023

Dars jarayonida o'qituvchilar bilan bo'lajak muloqotni modellashtirish juda muhim, zero bu jarayon darsning didaktik tamoyillarini har tomonlama belgilab beradi va o'qituvchini ijodiy faoliyatga yo'naltiradi, unda talabalar bilan o'zaro hamkorlikni mukammal shakllariga nisbatan turli muloqot modellarini takomillashtirish imkoniyati vujudga keladi.

Muloqotni modellashtirish bevosita yangi dars oldidan tezda bajarilishi mumkin, ba'zan esa doimiy xarakter kasb etadi. U o'qituvchiga o'zining dars jarayonidagi pedagogik munosabati va emostional xulqi, his- tuyg'ularini oldindan ko'ra bilish imkoniyatini yaratib beradi. Bo'lajak muloqotning shart-sharoitlari va tizimi aniqlashtiriladi hamda oldindan rejalashtirilgan muloqot modeli tatbiq qilinadi.

Olimlar esa muloqot uchun pedagogga yo'nalish beradi, xolos. Jumladan, rus pedagogi V.A. Kan-Kalikning fikricha, o'qituvchining pedagogik muloqoti tuzilishi quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi⁴ :

1. Prognostik bosqich (modellashtirish) – o'qituvchi tomonidan guruh jamoasi bilan bo'lajak muloqotni modellashtirish.
2. Pedagogik aloqa – talaba bilan dastlabki o'zaro tanishuv jarayonida bevosita muloqotni tashkil qilishga erishish.
3. Pedagogik jarayon – o'qituvchining xatti-harakati, pedagogik mahorati bevosita muloqotni boshqarishga qaratilganligi.
4. Natijalar tahlili – amalga oshirilgan muloqotni tahlil qilish, yutuq va kamchiliklarni xolisona baholab, kelgusi faoliyat uchun modellashtirish.

Olimning fikrlari asosida muloqotning ushbu yo'nalishlarini quyidagicha ta'riflash mumkin. Modellashtirish bosqichida auditoriyaning barcha andozalarga javob berishi, har bir talabaning psixologik xususiyatlarini o'rganishi, ta'lim-tarbiyaviy jarayonda uchrashi mumkin bo'lgan qiyinchiliklar dinamikasini oldindan ko'ra bilish va bartaraf etish, muloqotning o'zaro hamkorlik asosida qurilishi, ya'ni muloqot o'qituvchi shaxsiga emas, balki talaba shaxsiga ham mos kelishini ta'minlash kerak.

---

⁴ Azizxo'jayev N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – T.: TDPU, 2003.

Pedagogik aloqa bosqichida guruh jamoasini o‘zaro muloqotga tez jalb etadigan suhbat texnikasini puxta bilish, ularning barcha qiziqishlariga javob bera olish, erkin fikr bildirishlariga imkoniyat yaratish va talabalar ongiga ijobiy ta’sir etishning turli usullarini qo‘llash metodlarini egallash kerak.

Pedagogik jarayon bosqichida o‘qituvchining faoliyati bevosita ta’lim-tarbiyaviy ishlarni ma’lum bir yo‘nalishga solish, talabalar tashabbusini qo‘llab-quvvatlash, guruh jamoasining rasmiy va norasmiy etakchilari bilan adolatli muloqotni tashkil qilish, o‘z fikrlarini jamoa fikrlari bilan real sharoitga moslashtira olish ko‘nikmalarini yaratish kabi faoliyat olib boriladi.

Natijalar tahlilida o‘qituvchi o‘z faoliyatiga xolisona baho berishi, yutuq va kamchiliklarni inobatga olib, kelgusi ta’lim-tarbiyaviy faoliyatida tanqidiy qo‘llashni bilishi, ushbu yo‘nalishda maqsad, reja va natijalarning birligini ta’minlashi hamda o‘quv-tarbiya jarayonida talabalar bilan muloqotni tashkil etish va boshqarishda rahbarlik, tashabbuskor bo‘la olishni bilishi lozim.

Muloqot funksiyalarini o‘zlashtirishdan tashqari, samarali o‘zaro ta’sir qilish uchun har bir o‘qituvchi mavjud aloqa modellarining barcha xilma-xilligi bilan ishlashi kerak. Muloqotda ular axborot, ishontirish, ekspressiv, taklif (taklif) va marosim aloqa modellarini ajratib turadilar.

PEDAGOGIK MULOQOT MODELLARI

O‘qituvchining xatti-harakatlari shakllari.

“**Monblan**” - bu diktatorlik modeli bo‘lib, unda o‘qituvchi go‘yo stajyorlardan chetlashtiriladi, u bilimlar saltanatida bo‘lgan holda ularning tepasida suzadi. O‘quvchilar - bu yuzsiz tinglovchilar massasi. Shaxsiy aloqa yo‘q. Pedagogik funksiyalar faqat axborot xabarlarini bilan cheklangan. Natija esa psixologik aloqaning yo‘qligi, tinglovchilarning tashabbuskorligi va passivligi yo‘qligi.

“**Xitoy devori**” - Muloqot to‘siqlari tufayli pedagog va tinglovchi o‘rtasida zaif teskari aloqa mavjud: hamkorlikka intilishning yo‘qligi, darsning dialogik emas, balki axborot xarakteri. Oqibatda stajyorlar bilan zaif o‘zaro munosabatlar va ular tomonidan - o‘qituvchiga befarq munosabat.

“Locator” - Stajyorlar bilan tanlangan munosabatlarga asoslangan. O'qituvchilar tinglovchilarning butun tarkibiga emas, balki faqat bir qismga, masalan, iste'dodli, zaif, etakchilarga e'tibor qaratadilar. Natijada "o'qituvchi-jamoa" tizimidagi o'zaro munosabatlarning yaxlitligi buziladi, u vaziyatli aloqalarning parchalanishi bilan almashtiriladi.

“Qora gugurt” - Muloqotda o'qituvchi, go'yo o'z-o'zidan yopiq: uning nutqi asosan monologdir. Bunday o'qituvchi boshqalarga hissiy karlikni ko'rsatadi. Natijada o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida deyarli hech qanday o'zaro ta'sir mavjud emas (psixologik vakuum maydoni).

“Gamlet” - O'qituvchi o'zaro ta'sirning mazmuni bilan emas, balki uni boshqalar tomonidan qanday qabul qilish bilan shug'ullanadi. U uchun shaxslararo munosabatlar dominant ma'no kasb etadi. Oqibatda pedagogning yuqori ijtimoiy-psixologik sezgirligi, uni tinglovchilarning nusxalari va harakatlariga noto'g'ri munosabatda bo'lishiga olib keladi; hukumat jilovi stajyorlar qo'lida bo'lishi mumkin.

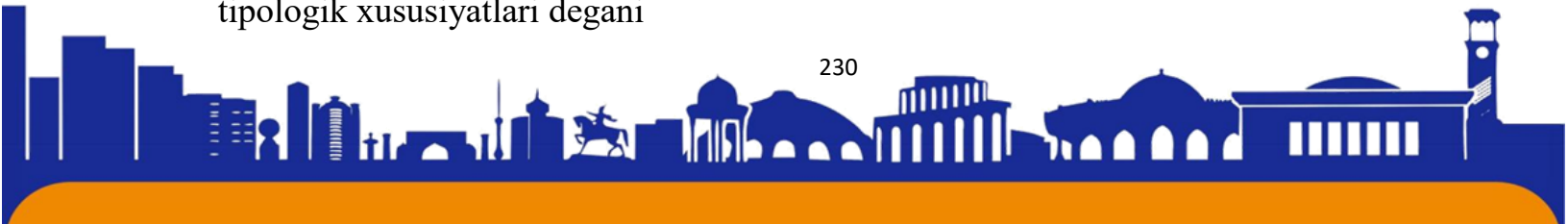
“Robot” - O'qituvchining o'quvchilar bilan munosabatlari qat'iy dastur bo'yicha quriladi, lekin o'qituvchi doimo o'zgarib turadigan muloqot holatini his qilmaydi. Unda tinglovchilarning tarkibi va psixologik holati, yoshi va etnik xususiyatlari hisobga olinmaydi. Oqibat past ijtimoiy o'zaro ta'sir.

“Avtoritar” (O'qlarni urish) Pedagog yakka o'zi guruh faoliyatining yo'nalishini belgilaydi, kim kim bilan o'tirishi, ishlashi kerakligini ko'rsatadi hamda talabalarning har qanday tashabbusini bostiradi, talabalar taxminlar olamida yuradilar. O'zaro ta'sirning asosiy shakllari - buyruq, ko'rsatma, ko'rsatma, tanbeh.

Demokratik (qaytib kelayotgan bumerang). Bu rahbarning jamoa fikriga tayanishida namoyon bo'ladi, o'qituvchi faoliyat maqsadini har bir inson ongiga etkazishga harakat qiladi. Bunday o'qituvchi bilan muloqot qilishning asosiy usullari so'rov, maslahat, ma'lumotdir

“Liberal” (suzuvchi sol). Pedagog jamoa hayotiga aralashmaslikka harakat qiladi, faollik ko'rsatmaydi, savollarni rasmiy ravishda ko'rib chiqadi, boshqa qarama-qarshi ta'sirlarga osonlik bilan bo'ysunadi

Uslub - o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning individual-tipologik xususiyatlari degani

"Men o'zimman" - Ta'lim jarayoni to'liq pedagogga qaratilgan. U asosiy va yagona qahramon. Savol-javob, hukm va bahslar undan chiqadi. Oqibat tashabbusning etishmasligi tarbiyalanadi, o'rganishning ijodiy tabiati yo'qoladi, kognitiv faoliyatning motivatsion sohasi buziladi.

Faol o'zaro ta'sir modeli ("Union") - Pedagog doimiy ravishda talabalar bilan muloqotda bo'ladi, ularni katta kayfiyatda ushlab turadi, tashabbusni rag'batlantiradi, jamoani psixologik iqlimidagi o'zgarishlarni osonlik bilan qabul qiladi va ularga moslashuvchan munosabatda bo'ladi. Rol o'ynash masofasini saqlash bilan do'stona munosabat uslubi ustunlik qiladi. Natija: yuzaga keladigan tarbiyaviy, tashkiliy, axloqiy va boshqa muammolar birgalikdagi sa'y-harakatlar bilan ijodiy hal qilinadi. Bu eng samarali model.

SOKRAT - munozaralar va munozaralarni yaxshi ko'radigan, ularni ataylab sinfda qo'zg'atadigan obro'ga ega o'qituvchi. U doimiy qarama-qarshilik tufayli ta'lim jarayonida individualizm bilan ajralib turadi; talabalar bir vaqtning o'zida o'z pozitsiyalarini mustahkamlaydi, o'z nuqtai nazarini himoya qilishni o'rganadi.

Guruh muhokamasi yetakchisi modeli- Xulq-atvorning ushbu modeli bilan o'qituvchi o'quvchilar o'rtasida kelishuvga erishish va hamkorlikni o'rnatishni ta'lim jarayonida asosiy narsa deb hisoblaydi, o'ziga vositachi rolini yuklaydi, ular uchun demokratik rozilikni izlash muhimroqdir. muhokama natijasi.

USTA - o'qituvchi taqlid qilish uchun namuna bo'lib, so'zsiz nusxa ko'chirishga duchor bo'ladi va birinchi navbatda, ta'lim jarayonida emas, balki umuman hayotga nisbatan.

GENERAL o'qituvchi har qanday noaniqlikdan qochadi, qat'iy talab qiladi, itoatkorlikka qat'iy erishadi, chunki u har doim va hamma narsada o'zini to'g'ri deb hisoblaydi va talaba berilgan buyruqlarga shubhasiz bo'ysunishi kerak. Ga binoan tipologiya muallifi, bu model pedagogik amaliyotda hammadan ko'ra eng keng tarqalgan.

Menedjer - keng tarqalgan modellar sirasiga kiradi. Ta'lim muassasalarida va o'quvchilar jamoasining samarali faoliyati muhiti, ularning tashabbuskorligi va mustaqilligini rag'batlantirish bilan bog'liq. O'qituvchi har bir talaba bilan hal

qilinayotgan muammoning ma'nosi, sifat nazorati va yakuniy natijani baholashni muhokama qilishga intiladi.

Trener - sinfdagi muloqot muhiti korporativlik ruhi bilan singdirilgan. Shu bilan birga, sinf o'quvchilari bir jamoaning o'yinchilariga o'xshaydilar, bu erda har biri alohida shaxs sifatida muhim emas, lekin ular birgalikda ko'p narsalarni amalga oshira oladilar. O'qituvchiga guruh sa'y-harakatlarini ilhomlantiruvchi roli beriladi, ular uchun asosiysi yakuniy natija, yorqin muvaffaqiyat, g'alaba.

Gid - o'qituvchi - yuruvchi ensiklopediyaning mujassamlangan tasviri: ixcham, aniq, cheklangan. U barcha savollarga javoblarni, shuningdek, savollarning o'zini oldindan biladi. Texnik jihatdan benuqson va shuning uchun u ko'pincha zerikarli.

O'zaro ta'sirning ishontirish modeli ishontirishga asoslanadi - o'qituvchi ma'lum darajada erkinlikka ega bo'lgan kontekstda xabarni uzatish orqali boshqa shaxsning qarashlari, munosabati yoki xatti-harakatlarini o'zgartirishga harakat qiladigan faoliyat yoki jarayon. tanlash. Ishontirishning eng qiyin vazifasi - muayyan harakatlar, qarorlar haqidagi qarama-qarshi fikrlarni bir-biriga mos keladigan qarorlarga aylantirishdir. Ishontirish natijasi, agar o'zaro ta'sir ishtirokchisi o'zi tomonidan qabul qilingan qaror yoki fikrni mustaqil ravishda asoslab bera olsa, uning ijobiy va salbiy tomonlarini, shuningdek, boshqa variantlar va qarorlarning imkoniyatlari va oqibatlarini baholay olsa, muvaffaqiyatli hisoblanadi. Shu bilan birga, o'qituvchi ilg'or o'quvchilar bilan muloqot qilishda ishonchli modelni qo'llash maqsadga muvofiqligini yodda tutishi kerak: malakali, o'z fikriga ega va o'z yo'nalishini boshqarish, o'z pozitsiyasini bahslash qobiliyatiga ega.

O'zaro ta'sirning ekspressiv modelining maqsadi - his-tuyg'ularni va hissiyotlarni etkazish, tegishli his-tuyg'ularni uyg'otish, o'zaro ta'sir ishtirokchilarida psixoemotsional kayfiyatni shakllantirish, faollikka undash. Muloqotning ushbu turidan foydalanish uchun o'qituvchi, masalan, ommaviy nutqida (ma'ruza, nutq) nafaqat og'zaki va og'zaki bo'lmagan muloqot usullaridan, balki audio, video va boshqa tasviriy vositalardan ham foydalanishi kerak.

Muloqotning axborot modeli, qoida tariqasida, o'quv jarayoni ishtirokchilari tomonidan ma'lumotlar uzatish hamda qabul qilish, talabalarning so'z boyligi va tezaurusini kengaytirish uchun ishlatiladi. O'tkazilayotgan ma'lumotlar aloqa ishtirokchilarining axborot fondini kengaytiradi, mavjud vaziyatni tushuntiradi, yangi

bilimlarni olish yoki samarali qaror qabul qilish imkonini beradigan aniq faktlar va raqamlarni beradi. Ko'pincha axborot modeli an'anaviy o'qitish texnologiyalarida qo'llaniladi: ma'ruzalar, darslar, seminarlarda, shuningdek, talabalarning yozma ishlarida - referatlar va insholarda, nazorat va kurs ishlarida, bitiruv va loyiha ishlarida.

Muhokamalar va natijalar: Muloqot va pedagogik muloqot zamon talablariga muvofiq jadal o'zgarib, bir muloqot usulini ikkinchisi egallab bormoqda. Pedagoglar o'zaro bilim ko'nikma va malakalarini rivojlantirib, o'z ustlarida ishlab ko'plab ta'lim oluvchilar bilan o'zaro fikr almashib borar ekanlar, muloqot usullarining zamonaviy modellari yanada takomillashib boraveradi. Bo'lajak pedagoglar muloqotidagi zamonaviy pedagogik muloqot modellari har bir ta'lim oluvchining pedagogik nazokati va pedagogik mahoratni o'zida mujassam etishida o'z aksini topadi.

Birinchidan, Pedagoglarda ko'plab qobiliyatlar ortirilgan bo'lsada, muloqot usullarini egallab yanada shakllantirib borish zarur.

Ikkinchidan har bir pedagog uchun o'ziga xos xususiyatga ega bo'ladi.

Uchinchidan muloqot usuli to'g'ri tanlansa pedagogik faoliyatdagi nizoli vaziyatlar yechimi o'z tasdig'ini topadi.

Xulosa: Mana shu pedagogik muloqotni shakllantirish jarayonlarini takomillashtirishda pedagogik fanlarning oliy ta'limda o'qitishiga ,har bir fan va mavzularni o'rgatishda albatta, faol va interfaol metodlardan, vositalardan, turli zamonaviy muloqot usuli va modellaridan samarali foydalanib ta'limni amalga oshirishimiz maqsadga muvofiq bo'ladi. Pedagogik muloqot usulining asosiy va birinchi unsuri, bu bilimdir. Ammo bilimlar ko'p... Ikkinchi asosiy qismi ana shu bilimlar zamirida shakllanadigan muloqotga samimiyat bilan kirishuvchanlik va tajriba. Uchinchi unsuri: ijtimoiy- iqtisodiy, siyosiy va madaniy-ma'rifiy sohalardagi aniq tanlangan muloqot usuli va maqsadlar tizimini to'g'ri tashkil etish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Azizxo'jayev N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – T.: TDPU, 2003.
2. Begimqulov U.Sh. Pedagogik ta'lim jarayonlarini axborotlashtirishni tashkil etish va boshqarish nazariyasi va amaliyoti. // Ped.fanlari dokt. Ilmiy dar. uchun diss. – T., 2007
3. Kan-Kalik “O'qituvchi pedagogik aloqa to'g'risida: o'qituvchi uchun kitob” 1987 y.
4. Leontyev A.A. Pedagogik muloqot. M.; Nalchik, 1996 y.
5. Melibruda E.Y. – “Muloqotni yaxshilash uchun psixologik imkoniyatlar: tarjima. Polshadan. / E. Melibruda. - M.: Taraqqiyot, 1986 y.
6. Mitina L.M. “Mehnat psixologiyasi va o'qituvchining malakasini oshirish”. M.: Akademiya, 2004.
7. Ochilova G. Pedagogik mahorat asoslari. Ma'ruzalar matni. – Toshkent, TDIU, 2012.
8. Xoliqov A. “Pedagogik mahorat” Toshkent «IQTISOD-MOLIYA» 2011 y.

Internet ma'lumotlari:

1. www.Uza.uz
2. www.ziyouz.com

